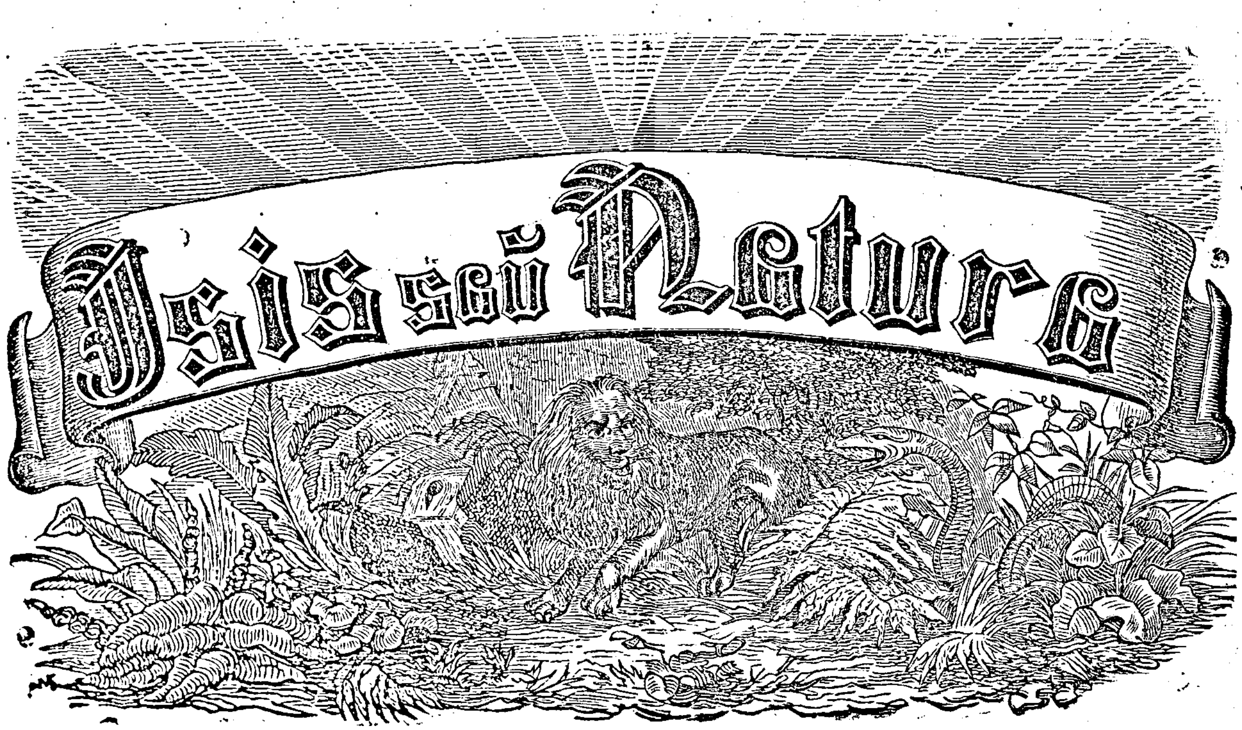

JURNAL

ПЕNТРŬ РЕSПÎNDIРЕА ШТIINЏЕЛОРŬ NАТŬРАЛЕ ШI ESАКТЕ, ÎN ТОАТЕ КЛАSЕЛЕ.

Pediџeatŭ

de

PROFESOR DOCTOR IULIU BARASH.

№ 30. (Апълŭ алŭ dѕoiлеа) Бѕкѕрешtĭ Авгѕstŭ 8, 1857.

Броаska.

«Estpemiле se întiлneskŭ» este ѕпŭ провербŭ; ачestea se întîmплъ шi ла поĭ акѕmŭ. În *пътърълŭ tрекѕtŭ атŭ ворбitŭ de реџеле рептiлiiлорŭ*, аdекъ de шарпеле Boa, de рептiлѕлŭ челŭ maĭ пѕtерпiкŭ шi de temѕtŭ; акѕmŭ ворбimŭ de рептiлѕлŭ челŭ maĭ dебiлŭ шi meпрizatŭ, аdекъ de броаskъ. Dарŭ natѕра е mаре шi перfеktъ în toate сперiле sале шi ĭntepesantъ пентрѕ поĭ a fi stѕdiatъ шi кѕnoskѕtъ în toatъ sfера еĭ.

Броаska (Rana, grenouille) копрinde ѕпŭ џепŭ de рептiле, каре toate аŭ лабеле d'îndърътŭ maĭ лѕпџĭ de kîtŭ шi корпѕлŭ каре е голŭ (fъръ solzĭ) акоперitŭ кѕ ѕпŭ fлѕidŭ лiпiчĭosŭ, п'аŭ ѕрекĭ. Kîndŭ naskŭ пѕ seamъпъ кѕ ачела каре ворŭ fi maĭ пе ѕрmъ; къчĭ броашtеле tinepe пѕmite Tetarde) аŭ ѕпŭ капŭ mаре peste mъsѕръ, о коаdъ лѕпгъ шi пѕmaĭ doŭe пiчĭoape de dindърътŭ; întokmaĭ пе ѕрmъ kîndŭ креskŭ, капѕлŭ лорŭ se mikшѕреazъ, перdѕ коаda лѕпгъ шi деnаptea de dinaintea корпѕлѕĭ iĭ ease doŭe пiчioape пѕoae. Ачeastъ skimбаре se пѕmeшte metamopfozъ пекomплеktъ a броашtелорŭ.

Mѕлte speџe dintp'ачestŭ џепŭ de шi sîntŭ difepite în natѕра лорŭ, кѕ toate ачestea аŭ о mаре asemъпаре întpe dînsеле, în kîtŭ mѕлџĭ natѕралistĭ ле аŭ konfondatŭ ѕпеле кѕ алtеле; s. e. броаska кѕ броаska pioasъ (Bufo, crapaud), kiарŭ челебрѕ Lineaus a къzѕtŭ în ачeste грешелĭ. Кѕ dpentŭ кѕвîntŭ se esпpimъ

Lacépède, ачестȣ Beffon ал Repliliilor în modȣлȣ ȣртъторȣ în рапортȣлȣ ачеsta.

„Este o mape непорочіре, zіче Lacépède пентрȣ броаште къ seamънъ аша мȣлтȣ кȣ броаштеле pioase; аша este în лȣме о непорочіре, кîndȣ чіне-ва seamънъ кȣ о fiinцъ ігнобіле (mепрizatъ) шi întр'adевъръ, dакъ н'ар esista în лȣме броаште pioase, н'амȣ авеа ноĭ оаменіĭ în контра броаштелорȣ о аверsiȣне шi antinatie аша de mape кътȣ о авем акȣм, din контра негрешітȣ къ броаштеле ні s'ар пъреа фрȣмоase шi плъкȣте; ноĭ оаменіĭ am прiві în броаште нȣмаĭ animaле folositoape шi de каре н'а вемȣ съ не temeмȣ nimікȣ, чі шi кіарȣ ка fiinцa каре se бȣкȣръ d'o формъ плъкȣтъ. Întр'adевъръ, ажȣтъ Lacépède, ȣнȣ animaлȣ каре аре форма аша de делікатъ, mішкъріле atîta de iȣцi, о позiцiȣне аша de грацioasъ, de че съ нȣ не плакъ? Dapȣ seapa ла о zi фрȣмоasъ a верiĭ кîndȣ черȣлȣ е seninȣ, шi аерȣлȣ îмбълsematȣ паркъ к'ȣнȣ парфȣмȣ de віеацъ, оаре нȣ не плаче кîntекȣлȣ ачестopȣ animaле кîtȣ de monotomȣ съ fie, fiindȣ къ este ȣнȣ комплектȣ печесаріȣ ла ачеаstъ церепіе плъкȣтъ? Апоĭ кîndȣ обсервъмȣ mічіле манопepіле лорȣ, кîndȣ ȣртъмȣ кȣ окiĭ ноштрi ла toate съріріле шi жокȣріле лорȣ în mizлокȣлȣ бълцiлорȣ, оаре нȣ simцiмȣ о плъчере de ачесте жокȣрĭ шi de manifestaцiȣниле віецеĭ, кȣ каре ачесте mічĭ animaле înвiазъ счепеле натȣреĭ? Апоĭ шi кiарȣ колоріле лорȣ плъкȣте шi вapiate требȣе съ контрiбȣе мȣлтȣ а не фаче аспектȣлȣ броаштелорȣ плъкȣтȣ.»

Dapȣ че folosȣ? Броаska seamънъ мȣлтȣ кȣ броаska pioasъ шi аспектȣлȣ броаштелорȣ, не адȣче aminte ачела алȣ броаштелорȣ piioase, ȣpîte шi idoaze, шi ачеаsta не insпiръ о antinatie în контра броаштелорȣ.

Броаштеле кîndȣ sîntȣ în репаȣse пе жосȣ, цinȣ капȣлȣ în sȣsȣ, пічioapеле de d'îndъrътȣ îndoite формîndȣ ȣнȣ ȣngiȣ de 45 граде кȣ корпȣлȣ лорȣ, аȣ мȣшкiĭ грошĭ шi foapte elastiчĭ, de ачееа ачесте mічĭ animaле sîntȣ în stape съ факъ сълтърĭ (съріріĭ) foapte марĭ, сърindȣ песте spaцiȣрĭ мȣлtȣ маĭ марĭ de кîtȣ корпȣлȣ; iap маĭ кȣ seamъ кîndȣ ȣмблȣ съ skape de вр'ȣнȣ періколȣ; кеарȣ ȣмблеtȣлȣ лорȣ opdinapȣ е компȣs нȣмаĭ de сълтърĭ, însъ маĭ mічĭ. Кîndȣ ле принде чіне-ва прін пічioapеле de d'îndъrътȣ, корпȣлȣ лорȣ se îndoeште кȣ о mape iȣцеалъ шi еле даȣ niште zбîrnitȣрĭ аша de марĭ шi de репезĭ, în кîtȣ este silitȣ чіне-ва съ ле dea дрȣмȣ.

Броаштеле 'notȣ ȣшорȣ din каȣzа пелеĭ че este întinsъ întpe деџетеле пічioapелорȣ лорȣ de d'îndъrътȣ каре ĭĭ serвъ ка лопаta вїsлaшiлорȣ. Еле se цinȣ орĭ пе fȣndȣлȣ апеĭ, орĭ пе sȣпрафаца еĭ шi кîndȣ е timпȣлȣ фрȣmosȣ se апропie de-малȣ mi tokmaĭ atȣнчĭ înчепȣ а кîntа кîntекȣлȣ лорȣ monotonȣ foapte кȣnoskȣtȣ tȣtȣлорȣ. Кеар antiкȣлȣ Arestophanu ле а нȣmitȣ Brekaкех-coax, coax (къчĭ аша кîntȣ). Нȣmaĭ dimineaцa шi seapa вара, кîndȣ е timпȣлȣ фрȣmosȣ, броаштеле не даȣ кончертȣлȣ лорȣ мȣsiкалȣ. În секȣлеле mediane кîndȣ seirnopiĭ пȣteaȣ съ факъ кȣ serві (церапiĭ) лорȣ totȣ че аȣ поftitȣ, аȣ opdonatȣ къ нȣmaĭ seapa шi dimineaцa церапiĭ съ лȣкрезȣ împpeцiȣpȣлȣ палаtелорȣ лорȣ (маĭ toate epaȣ клъdite лîngъ апъ пентрȣ siгȣpanцъ) кȣ skopȣ къ презенца оаменiлорȣ ва гоni пе броаштеле din малȣ, ва tȣрбȣра кîntекȣлȣ лорȣ шi аша ворȣ skъпа ȣрекiiле seirnopiлорȣ шi але dameлорȣ лорȣ, de ostenitoapea аȣzipe а ачестеĭ мȣzіче monotone.

Нȣmaĭ броаштеле maskȣле кîntъ, fiindȣ къ нȣmaĭ еле аȣ доȣе membpane sȣбчеntiбiле de dелаtaцiȣне, ла fie-каре парте а гîtȣлȣĭ о membpanъ; ачесте membpane кîndȣ sîntȣ întinse skotȣ ȣнȣ гласȣ întokmaĭ ка о tobъ. Броаштеле кîndȣ ворȣ съ кînte, ле ȣнfлъ репедȣ шi гоneskȣ аерȣ înчеtȣ, înчеtȣ atȣнчĭ прінtр'о гаȣръ mікъ че о аȣ ла бȣzе; прінtр'ачестȣ mekanismȣ, еasъ нȣmitȣлȣ sȣnetȣ saȣ кîntекȣ din гȣра лорȣ. Dapȣ кîndȣ броаska maskȣлъ este însпiратъ de simцȣлȣ аморȣлȣĭ (съ нȣ pîzъ zine-ва къ шi броаska ште d'аморȣ) atȣнчĭ skoate ȣнȣ sȣnetȣ partiкȣларȣ каре este жалнікȣ шi паркъ tristȣ.

Броаштеле тръеskȣ de ларве de insekte акȣatiче, de вермĭ de пъмîntȣ, de skoĭчĭ mічĭ шi de insekte перfekte; însъ toate ачесте animaле, броаштеле ле мънîнкъ віĭ, къчĭ орĭ-че animaле mopte saȣ каре simiлеазъ d'a fi mopte, броаштеле леласъ ла о парте шi нȣ ле мънîнкȣ. Modȣлȣ лорȣ кȣмȣ прindȣ прада, este чел ȣрмъторȣ. Броаska se арȣнкъ пе прада sa лîнindȣ de dîнsa лimба sa шi atȣнчĭ deskide гȣра întр'atîta în кîtȣ amîndoъ бȣzеле еĭ факȣ ȣн ȣнгiȣ

dpeptŭ. În acestŭ modŭ înгite бpoaska ші моа-pîчї мічї, пасеpї мічї ші алте animaле маї марї de кîtŭ dînsa, маї кȣ seamъ fiindŭ-къ гȣpa лорŭ e фъкȣtъ astŭ-фелȣ în кîtŭ поate съ se întinzъ мȣлtŭ; апоï ші stomaкȣлŭ бpoaштелорŭ поate съ копpinzъ о мȣлцime de mîнкърї.

Dapŭ în климелe temпepate ка ші але поаstpe, бpoaштеле нȣмаї вара tpъeskŭ adeкъ mъnînкŭ (fiindŭ-къ ла еле, tpaiȣлŭ ші mîнкаpe, sîntŭ totŭ ȣна). Dapŭ кîndŭ s'апpопie iapna, нȣ маї mъnînкŭ ші кîndŭ џepŭ se face маї tape. Бpoaштеле съ кofȣndŭ în гъpї adînчї în пъmîntŭ ші ръmînŭ аколо adopmite пînъ ла пpimъвара viitoape. Кътцimea бpoaштелорŭ каpe s'adȣнъ atȣнчї este кîte odatъ аша de mape în кîtŭ еле акопеpŭ пъmîntȣлŭ пînъ ла гpоsime d'ȣнŭ пiчiорŭ ші atȣнчї поate чine-ва съ ле пpinzъ în miї. Кȣ кîtŭ timпȣлŭ devine маї pече, кȣ atîtŭ еле съ лiпeskŭ маї мȣлtŭ ȣнеле d'алтеле; aceste пpobe, ачеea че н'аȣ вpȣtŭ ȣnii съ кpeazъ adeкъ къ ші бpoaштеле гъseskŭ о adъпоцipe кълдȣpeї кîndŭ съ апpопie маї мȣлtŭ ȣна d'алtа. Dapŭ întoкмаї ка ȣpsȣлŭ ші алте animaле iеpнапte (iapnatiче, каpe doapme iapna) se кȣлкŭ toamna гpasе ші se скоlŭ пpimъвара slaбе, fiindŭ-къ dopmindŭ, гръsimea лорŭ s'a tопitŭ. Ȣнŭ asemenea fenomenŭ обсеpвъmŭ ші ла шоаpeче.

Бpoaштеле, вара skimбŭ adese-opї маї în toate съптъmîнелŭ пелеа лорŭ; adeкъ нȣ adевъpata пеле чi stpata sȣпеpiоаpъ лiпiчiоасъ каpe акопеpe коpпȣлŭ лорŭ.

Ȣнŭ fenomenŭ кȣpiosŭ s'a аpъtatŭ ла бpoaште, adeкъ кîndŭ ле цine чine-ва кȣ silъ гȣpa deskisъ кîte-ва timпŭ; еле mopŭ de некъчiȣне saȣ de лinsipea ръсȣфлъpeї аеpȣлȣї. Aceasta съ паpe некpezȣtŭ, însъ este пpea esплiкаbile пpin modȣ ръсȣфлъpeї бpoaштелорŭ каpe înгitŭ аеpŭ. пpекȣmŭ înгiцimŭ поï апъ, аша dapŭ гȣpa лорŭ fiindŭ deskisъ, negpeшitŭ къ нȣ sîntŭ în stape съ înгiцъ аеpŭ ші mopŭ de некъчiȣне (asfiksie).

Бpoaштеле sîntŭ în stape a sȣfepi pъпipї mapї ші konsidepabile, фъpъ ка viеаца ші esistinца лорŭ съ sȣfepe кîteшї de пȣцinŭ de aceasta. Ба înкъ s'a възȣtŭ кеаpŭ къ леа skosŭ inima (saȣ коpȣ) împpeȣнъ кȣ stomaкȣлŭ ші мацеле ші кîte-ва timпŭ бpoaska паpкъ н'a simцitŭ nimiкŭ de aceastъ; iapna dȣпе asemenea кinȣipe бpoaштеле pъmîn кiаpŭ мȣлte ope în пliна simцipe. Ȣнŭ asemenea fenomenŭ s'a възȣtŭ кîndŭ ле skoate чine-ва totŭ sînџеле din коpпŭ. Коpпȣлŭ (inima) лорŭ съ mішкъ кеаpŭ кîteва zile dȣпе moaptea лорŭ кîndŭ îlŭ înцеапъ чine-ва кȣ ȣнŭ акŭ saȣ кȣ о sîpmъ електpiкъ.

Toate aceste împpeџiȣpъpї ші бpoaштеле fiindŭ animaле лesne de гъsitŭ, toate aceste ziчеmŭ, аȣ фъкȣtŭ кȣ fiziолоџistiї ле аȣ întpeбȣinцatŭ маї dinadinsŭ пentpȣ espepimente шtiinцifiче нȣmite vivisekцiȣнї (adeкъ tъepea коpпȣлȣї ȣнȣї animaлŭ fiindŭ viȣ). Astŭ-фелŭ, шtiinцеле fiziче ші шtiinца viеџеї поastpe кеаpŭ, sîntŭ datoape бpoaштелорŭ о мȣлцime de deskопеpipї feapte кȣpioase.

Пpimъвара, îndatъ dȣпе че бpoaштеле s'аȣ deшteptatŭ de somнȣлŭ лорŭ iеpnatiкŭ, înчепŭ съ se окȣпе кȣ îmȣлцipea лорŭ. Ла бpoaште пȣtemŭ съ zічеmŭ întp'adевъpŭ къ amopȣлŭ кpeште ші se face възȣtŭ; къчї atȣнчї кpeште ла maskȣлȣлŭ пе пiчioape de nainte ка ȣнŭ пекŭ, totŭ d'odatъ бȣpta лорŭ se ȣnfлъ în коpпȣлŭ maskȣлȣї, tъindȣлŭ se aflъ atȣнчї ка о niftie албъ dapŭ în коpпȣлŭ femeлеї ка niште гpъȣнце негpe. Momentȣлŭ fepічipeї, цine ла бpoaште мȣлtŭ маї мȣлtŭ de кîtŭ ла алте animaле маї sȣпеpioape, къчї еле, potŭ кîte-ва zile împepeкеate îmбpъцeшindŭ кавалеpȣлŭ пе dama sa. Dapŭ aчешtї кавалеpї sîntŭ ші капpiчioшї! S'a фъкȣtŭ espepimente ші аȣ tъiatŭ кеаpŭ капȣлŭ maskȣлȣлȣї ші елŭ totŭ н'a înчetatŭ de îmбpъцiшъpiле saле epotiче.

Acestŭ aktŭ intepesantŭ în viеаца бpoaштелорŭ цine кîte odatъ кеаpŭ 15 zile некontenitŭ, алtъ datъ нȣмаї 4 saȣ 5; aste atîpнъ de timпȣлŭ, dакъ e маї калдŭ saȣ маї pече, ші съ tepmineazъ пpin eшipea оаелорŭ din коpпȣлŭ femeлеї каpe totŭ d'o datъ se акопеpe кȣ ȣнŭ flȣidŭ, aceasta este лiкоpȣлŭ fekondaцiȣнеї din пaptea maskȣлȣї. Токмаї кîte-ва ope маї tîpziȣ, maskȣлȣлŭ se depъpteazъ de femeле, ші tокмаї доъ zile маї пе ȣpmъ, пiчioapeле maskȣлȣлȣї каpe în totŭ timпȣлŭ amopȣлȣї epaȣ цеапепе, devinŭ moï.

Oaeле saȣ iкpeле бpoaштелорŭ пpoaspete fopmezŭ niште глобȣлї мічї, negpe пе d'o пapte, албе пе de алtъ паpte, пȣse în mizлокȣлŭ ȣнȣї глобŭ лiпiчiosŭ ка niftia, ші tpanspapintъ каpe sepve dpeptŭ nȣtpimîntŭ пentpȣ пȣiȣ de бpoaskъ

каре ва еші, ачеаstъ materie е învелitъ între доъ пеліце овале ла коажа în каре е învелitъ оȣлȣ пасерілорȣ. (Алътȣрata figȣръ represintъ адȣнетȣрі de ікреле броаштелорȣ).

Дȣпе кîте-ва zіле (дȣпе градȣлȣ кълдȣреі atmosferei) глобȣлȣ челȣ din mizлокȣ девіне маї лȣнгȣлецȣ, пріімеште о коадъ ші se фаче ȣнȣ пȣіȣ de броаскъ нȣмітȣ *Tetarde*, каре рȣпе învелішȣлȣ оаелорȣ ші дȣпе че а тръітȣ кîте-ва zіле пе костȣлȣ materiei лініčioase, începe елȣ съ поате în апъ.

Ачестȣ пȣіȣ saȣ Tetardȣ презintъ форма ȣнȣї корпȣ овалȣ, sfîршindȣ-se прінтр'о коадъ, ші авîндȣ гȣра sa пе пептȣ; каре împрецȣраре îлȣ sileште ка съ se пȣіе пе спінаре кîндȣ ва съ прінzъ вр'о прадъ пе сȣпрафаца апеї, saȣ а гоні прін респіраре прісосȣлȣ аерȣлȣї че se афлъ în корпȣлȣ сьȣ. Дȣпе 15 zіле поате съ вазъ чіне-ва începȣтȣлȣ формъреі окіілорȣ ші а пічіоарелорȣ de д'îндъретȣ ла ачеастъ фіінцъ însȣфлецітъ; іарȣ дȣпе кîте-ва тімпȣ, челе de д'îндъретȣ s'аȣ форматȣ ші челе de наінте începȣ а se форма. Дарȣ дȣпе доъ saȣ треї лȣні, тетарде 'іаȣ скімбатȣ în броаште перфекте, адекъ пелеа лорȣ крапъ пе спінаре de каре еасъ ȣн анімалȣ кȣ тотȣлȣ алтȣ фелȣ фъкȣтȣ de кîтȣ ачела каре а тръітȣ пînъ акȣмȣ, însъ каре пъstreazъ înкъ пентрȣ кîте-ва тімпȣ коада sa каре девіне din zi în zi маї скȣртъ, пе ȣрмъ съ перде кȣ тотȣлȣ.

Тетарделе тръескȣ de анімале мікроскопіче прекȣмȣ ші de матерії вецетале мȣкоасе каре тоате se гъсескȣ întр'о абондінцъ маре în апеле ȣнде тръескȣ; къчі броаштеле прін instinктȣ депȣнȣ оаеле лорȣ нȣмаї în ніште апе богате în ачесте матерії вецетале; тетарделе ресȣфлъ кȣ бранші întокмаї ка пештії, кîндȣ крескȣ пердȣ ачесте бранші ші ръсȣфлъ пе ȣрмъ кȣ плȣмînї.

Броаштеле sîнтȣ гоніте д'о мȣлціме д'анімале; адекъ de натрȣ-педе, de пасере, рептіле ші кеарȣ пештії. Мії ші мії de тетарде морȣ прімъвара кîндȣ апеле статȣте în каре крескȣ, se ȣсȣкȣ пînъ кîндȣ тетарделе нȣ s'а скімбатȣ înкъ în броаште перфекте. În ȣнеле цінȣте але Маре-Брітаніеї întребȣінцезȣ корпȣрі тетарделорȣ пентрȣ îngръшеаре кîмпіілорȣ д'аратȣре. Дарȣ кȣ тоате ачесте гонірі ші дестрȣкціȣнї кърора sîнтȣ сȣпȣсе броаштеле ші тетарделе лорȣ, ачесте анімале тотȣ se афлъ întр'о фоарте маре абондінцъ пе пъмîнтȣ, ачеаста провіне фіiндȣ къ fie-каре броаскъ фемелъ пȣне пе анȣ пînъ ла 600 оае; апої о броаскъ поате съ тръеаскъ мȣлці анї дакъ аре феріčіреа а скъпа din mîna інамічілорȣ еї, аша дарȣ нȣ е de міраре къ броаштеле se 'мȣлцескȣ întр'атîta пе пъмîнтȣ.

Însъ есте кȣріосȣ а ведеа къ кеарȣ ачестȣ анімалȣ девілȣ, а пріімітȣ оарешї-каре арме din mîna натȣреї спре а se апъра. Аста есте ȣнȣ флȣідȣ аръзъторȣ каре броаска îлȣ арȣнкъ din шезȣтȣлȣ еї песте інамікȣ кîндȣ о атакъ.

Sîнтȣ націȣнї фоарте чівілізате каре мънîнкȣ броаште кȣ о маре поftъ. S. е. în Франчіа ші Італіа; în Англіа оаменї нȣ мънîнкȣ броаште. În църіле ȣнде sîнтȣ мîнкате, маї кȣ сеамъ прімъвара формезȣ ȣн артіколȣ маре de консȣмаціȣне. Sîнтȣ în Франчіа ші Італіа ресерворіе de апе ȣнде îngрашъ броаштеле пентрȣ мîнкаре. În Франчіа оаменії мънîнкъ нȣмаї пічіоареле de д'îндъретȣ але броаштелорȣ дарȣ în Церманіа мънîнкȣ спателе.

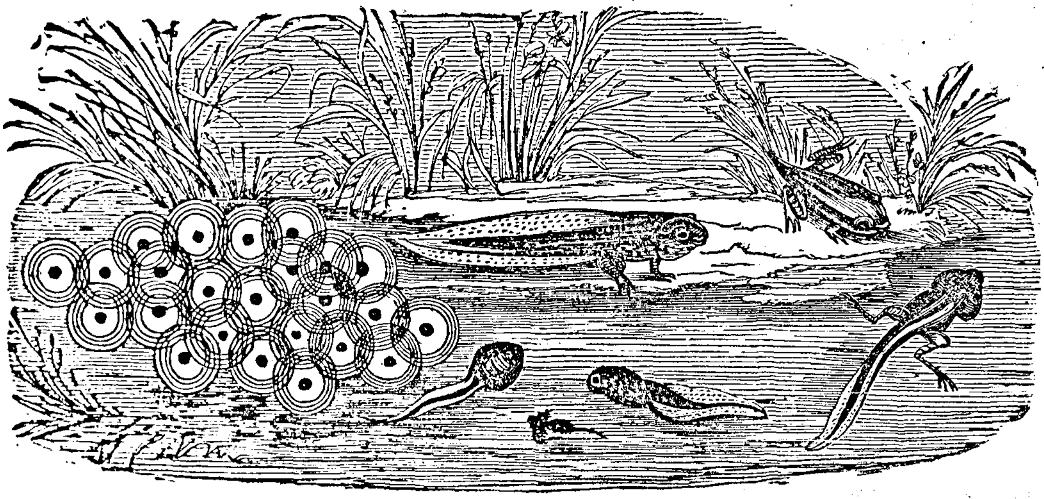
Сȣпа de броаште фігȣра одатъ în медічінъ ка ȣнȣ аліментȣ фоарте нȣтрітівȣ ші салȣтарȣ пентрȣ оаменї славї ші oftікоші. Ікреле лорȣ s'аȣ întребȣінцатȣ пе din афаръ ка о катапласмъ de врîнкъ ші ла алте фелȣрі de inфламаціȣнї але пелеї.

Sîнтȣ о мȣлціме de спеце de броаште în діферіте църї ші кеарȣ în клімеле ноастре авемȣ броаска верде каре se ціне пе арворї (Hyla viridis), броаска de бълці (rana esculenta) каре съ мънîнкъ ші броаска оакешъ (rana temperaria, Linné).

Еатъ къ ші în віеаца ȣнȣї анімалȣ депрізатȣ ка броаска, пȣтемȣ съ învъцъмȣ мȣлтȣ, ва înкъ пȣтемȣ съ zічемȣ къ пічіорȣ ȣнеї броаште în mîna ȣнеї бȣкътъресе în Італіа ера каȣза дескоперіреї електрічітъцеї моторіче адекъ ачестеї рамȣре імeнсе а фізічеї каре а продȣсȣ пînъ акȣмȣ о мȣлціме de дескоперірї din челе маї адміравіле, între алтеле ші телеграфȣлȣ електрікȣ, каре е глоріеа дескоперірілорȣ модерне. Апої віне шtie кîте непȣмероасе ші адміравіле дескоперірї ва продȣче вііторȣлȣ, каре тоате ворȣ рекȣноаште дрептȣ каȣза прімітівъ пічіорȣл броаштеї препаратȣ ла анȣлȣ 1801 de кътре бȣкътъреаса вестітȣлȣї Fizikȣ galvani în Італіа. Еатъ історіеа ачестеї інтересанте дескоперірї.

În anȣлȣ̆ 1800 a trъit ȣ̆ în Italia ȣn вestitȣ̆ profesor de fisikъ anȣme *Галвani*. Într'o zi ia гътitȣ̆ serвanta, броаште ла masъ: апоĭ dȣпе че ле-а оморîtȣ̆ ші ле-а жȣпȣitȣ̆, din întîmпларе пȣindȣле în вȣкътъріе пе о masъ, а ръmasȣ̆ înкреmenitъ възîndȣ̆ къ de odatъ înчепȣръ броаштеле а se miшка кȣ пічіоареле фъкîndȣ̆ felȣрimĭ de tremȣрътȣрĭ. A fostȣ̆ норокȣлȣ̆ штiinцеĭ къ serвanta îndatъ s'a dȣsȣ̆ ла *Галвani* ші ia spȣsȣ̆ ачеastъ întîmпларе estraordinaръ; апоĭ Галвani a въгatȣ̆ de seamъ къ în minȣtȣлȣ̆ ачеsta s'a deskъркatȣ̆ în odae пе masъ, dapȣ̆ денарte de броаште, о машinъ електрікъ. Галвani întъiaшĭ datъ ш'a înкiпȣitȣ̆ къ *машina електрікъ* поаte a fostȣ̆ кaȣsa ачеstȣĭ fenomenȣ̆ нȣоȣ̆, dap пе ȣрmъ фъкîndȣ̆ maĭ мȣлtъ esпериnцъ, s'a înкредiнцatȣ̆ къ кînd a тъiatȣ̆ капȣлȣ̆ ȣneĭ броаште ші пе ȣрmъ жȣпȣind'o a пȣsȣ̆ о вȣкatъ de арamъ asȣпра ȣнȣia din мȣшкiĭ броаштеĭ, ші totȣ̆ de odatъ пȣindȣ̆ о вȣкatъ de metaлȣ̆ каре se кiamъ *zinкȣ̆*, asȣпра ȣneia din нервеле (неврe) еĭ ші împreȣnîndȣ̆ капътiеле ачеstорȣ̆ doъ вȣкъцĭ de metaлȣ̆, a începȣtȣ̆ броаска a tremȣра ші a se miшка.— Галвani atȣnчĭ ш'a înкiпȣitȣ̆ к'a deskoпeritȣ̆ misterȣлȣ̆ вieцiĭ animaлелорȣ̆. Dap fisiкȣлȣ̆ *Волta* (tot în Italia) ia arъtatȣ̆ къ ачеstȣ̆ fenomenȣ̆ estraordinapȣ̆ este кaȣsa ȣneĭ електрічітъцĭ некȣnoskȣte пînъ atȣnчĭ, adiкъ de електрічitate eшitъ din frекареа a dȣoъ metaле ла ȣnȣ̆ пȣnktȣ̆, aвîndȣ̆ în miзлокȣ̆ ȣnȣ̆ корпȣ̆ ȣmedȣ̆ Eлȣ̆ a datȣ̆ ачеsteĭ електрічітъцĭ нȣоъ, нȣmipe de *електрічitate mastpiкъ* (miшкътoape) dapȣ̆ în оноареа чеlȣĭ d'întîitȣ̆ deskoпeritорȣ̆, fisiчiĭ о нȣmeskȣ̆ *Галванismȣ̆*.—

Eatъ кȣmȣ̆ провiденца a фъкȣtȣ̆ къ ȣнеле fiinце *miчĭ* ка броаште девine кaȣze de лȣкрȣрĭ марĭ ші imense.

Броаштеле, ікреле (оаеле) ші tetardеле (пȣiĭ) лорȣ̆.

Іцiena попȣларъ.

Лекцiȣnea IX. (*ȣрmape*)

Desпре diferiteле înfлȣinце каре aȣ̆ înfлȣatȣ̆ asȣпра sъnъtъцеĭ ші formъреĭ карактерелорȣ̆ partiкȣларе але оamenilорȣ̆.

Temпeratȣра, клima ші пъmîntȣ.

Temпeramentȣлȣ̆ (firea) ȣnȣĭ попȣлȣ̆ este resȣltatȣлȣ̆ finaлȣ̆ aлȣ̆ efektiлорȣ̆ клimeĭ, a пъmîntȣлȣĭ, a moштeniреĭ ші a тȣлtорȣ̆ aлte împреціȣръріĭ în каре se aфлъ ачеstȣ̆ попȣлȣ̆.

Mediчĭ antiчĭ aȣ̆ ворвitȣ̆ de patrȣ temпeramente, adeкъ d'ȣn temпeramentȣ̆ *sînцеросȣ* d'ȣn temпeramentȣ̆ *холерiкȣ̆*, d'ȣnȣ̆ temпeramentȣ̆ *флегmatiкȣ̆* ші d'ȣn temпeramentȣ̆ *meлaнколiкȣ̆*. Карактеріле distinktiве але ачеstорȣ̆ temпeramente în прівінца fisiкъ saȣ̆ moraле, ле aȣ̆ esprimatȣ̆ în modȣлȣ̆ ȣрmътoрȣ̆.

Oameniĭ кȣ *temпeramentȣ̆ sanгȣiniкȣ̆ saȣ̆ sînцеросȣ̆* aȣ̆ пъpȣ̆ вlondȣ̆ (вълаnȣ̆), ла faцъ sîntȣ̆

foapte албї, ші роші sîntȣ d'o natȣръ foapte îmпресіонабілъ, къчї fie-каре лȣкрȣ фаче asȣпра лорȣ о маре îmпресіе, însъ песте пȣцінȣ ачеаstъ імпресіе este steapsъ кȣ totȣлȣ; imaџinaџiȣnea лорȣ este neînчetatȣ окȣпатъ кȣ imaџinї варіабіле, dapȣ toate sîntȣ трекътоаре; sîntȣ sînчерї, totȣ-d'аȣна веселї, възîndȣ лȣмеа ші віаца кȣ колорї de poze; înвацъ лесне dapȣ ші ȣітъ лесне; fакȣ пріетешȣгȣ лесне dapȣ ші лесне ȣітȣ пріетеніі лорȣ векї ȣмблîndȣ дȣпъ алцїї нȣоі; sîntȣ капабілї de актеле челе маї sȣблime de eroismȣ, însъ eroismȣлȣ ачеsta нȣ требȣе съ ціе мȣлтȣ, алтminтерелеа лї se ȣраште; къчї ачесте fiinџе версatiле морȣ dакъ n'аȣ în fieшї-каре moment ȣн обжектȣ нȣоȣ ші interesantȣ каре съ'ї окȣпе; de ачееа рарȣ аȣ ръбdаре ка съ isпръвеаskъ лȣкрȣріле че а începȣtȣ, прін ȣрмаре începȣ мȣлте ші isпръвеskȣ пȣціне; sîntȣ oamenї бȣнї dap iȣцї, некъжічіошї еарȣ нȣ ръзбȣнъторї; пътіміле de oftікъ ші de skrofȣлї (гîлчї) sîntȣ foapte овічнȣіte ла ачешtї oamenї.

Oamenії кȣ *temпераmentȣ холерікȣ* аȣ пърȣлȣ негрȣ saȣ оакешȣ kastaniȣ; пелеа лорȣ е кîte odatъ foapte fінъ ші tpansпаpentъ, însъ рарȣ se întîmплъ съ fie аша de албъ ка ла oamenії sînџерошї. Dapȣ рошеаца din обrazȣ este ȣн лȣкрȣ înкъ маї рарȣ. Холерії, sîntȣ ші еї îmпресіонабілї ші îmпресіȣнеле ціnȣ мȣлтȣ ла dînшії ші нȣ ле ȣітȣ кȣрîndȣ; нȣ înвацъ лесне, dapȣ кîndȣ аȣ învъцatȣ чеваші аȣ апрофȣndatȣ odatъ обжектȣлȣ învъцътȣреї, atȣнчї нȣ îл ȣітъ нічї odatъ; înцелепчіȣнеа лорȣ е маї foapte de кîtȣ imaџinaџiȣnea, нȣ преа sîntȣ мълцȣmiцї de віаца лорȣ, къчї sîntȣ foapte анбічіошї; нȣ se некъжеskȣ аша лесне, dapȣ кîndȣ se некъжеskȣ, неказȣлȣ ціnе мȣлтȣ ла dînшії къчї sîntȣ ръзбȣнъторї; нȣ sîntȣ d'ȣн карактер sînчерȣ ші deskisȣ; нȣ fакȣ пріетешȣгȣ лесне кȣ toatъ лȣмеа, însъ пȣцінії амічї каре'ї аȣ, її іȣбеskȣ мȣлтȣ ші totȣ-d'аȣна; нȣ începȣ мȣлте лȣкрȣрї, dapȣ ачееа че аȣ începȣtȣ н'о лasȣ пînъ н'а isпръвіtо, нȣ sîntȣ капабілї de акте eroiче, бріланте, dapȣ sîntȣ foapte ръбdъторї în неноророчіре. Sîntȣ sȣпȣшї боалелорȣ inflamaцieї, холереї ші tifȣsȣлȣї.

Temпераmentȣлȣ мeланколікȣ. De ші меланколіеа рарȣ se desвоалтъ ла ȣнȣ tînърȣ ші маї мȣлтȣ ла омȣлȣ în вîрstъ înaintatъ, însъ кіарȣ din tinерецеа чеа маї фраџетъ se афлъ семнеле înчепътоаре але ачестȣї temпераmentȣ, каре se ва desволta tокмаї пе ȣрмъ. Oamенілорȣ de ачестȣ temпераmentȣ, ле плакȣ sinгȣрътatea, sîntȣ d'о simцire adîнкъ, капабілї а se întpista de орї-че întîmпларе неплъкȣtъ; пе кîndȣ sînџеросȣлȣ веde лȣмеа ка învълitъ în колорї de poze, меланколікȣлȣ о веde învелітъ în негрȣ; ачешtї oamenї аȣ пърȣ негрȣ, колоареа пелеї оакешъ бътîndȣ чева în галбенȣ, окії негрі, корпȣлȣ лорȣ рарȣ este грасȣ. Oamenії ачешtia нȣ sîntȣ întокмаї ръзбȣнъторї, dapȣ sîntȣ misantpoпї, ȣръskȣ totȣ ценȣлȣ omeneskȣ îmпреȣнъ кȣ кеарȣ персоана лорȣ însȣшї. Sîntȣ капабілї а komite ȣн sȣічіdȣ фъръ вр'о казȣъ îndestȣлътоаре, нȣмаї fiindȣ къ лї s'а ȣрîtȣ віеаца. Sîntȣ sȣпȣшї маї кȣ seamъ ла патіма emopoidелорȣ (tpînші) ла felȣpimї de îndiџestiȣnї, de konџestiȣnї кътре органіле бȣрцїї, маї кȣ seamъ fiindȣ къ маї totȣ-d'аȣна oamenії меланколічї petpekȣ о віеацъ sedentapъ, шеdȣ în касъ фъкîndȣ пȣціне mішкърї кȣ корпȣ.

Temпераmentȣлȣ flегматікȣ. Ачешtї oamenї sîntȣ грашї ші грошї, аȣ о înцелепчіȣне foapte мърџinitъ, о simцire foapte обtȣзъ, sîntȣ d'о fipe eroistъ, нȣ se гîndeskȣ de кîtȣ а'шї мълцȣmi требȣінцеле лорȣ fiziче ші animaле. Sîntȣ oamenї чеї маї fеpічіцї, dакъ este cptatȣ а нȣмі fеpічіpe, о stape de nesimцipe ші de stȣpiditate; пелеа лорȣ е албъ însъ фъръ espresiȣne ші прін ȣрмаре însiпidȣ ші неплъкȣtȣ ка орї-че лȣкрȣ stȣпidȣ; моартеа лорȣ este, în џенералȣ, de апоплексіе, saȣ къ se toneskȣ în гръsimea лорȣ. Кȣ toate ачестеа, рарȣ se гъsesk temпераmente біне distinkte, маї кȣ seamъ temпераmentȣлȣ меланколікȣ кîndȣ este desвоltatȣ, înveteazъ а fi о stape нормалъ ші девіне о патімъ adeкъ о zmintipe.

Кlima, staцiȣnea anȣлȣї ші etatea (вîрsta) аȣ о înflȣінцъ foapte маре asȣпра temпераmentȣлȣї. Аша s. e. în клімеле калдȣроаse, ші în клімеле modeрate вара, oamenї tinерї пеtȣтindinea аȣ în temпераmentȣлȣ лорȣ о predominанцъ sanгвініко-холерікȣ, пе кîndȣ în клімеле речї іарна, oamenї бътрîнї аȣ în temпераmentȣл лорȣ оаре-каре predominанцъ меланколікъ saȣ flегматікъ. Dакъ чіне-ва воеште съ fакъ о компараціȣне, întpe temпераmentele ші вîрsta омȣлȣї, ва ziче къ sîntemȣ flегматічї кîndȣ sîn-

temȣ копiĭ, sînцерошĭ kîndȣ sîntemȣ tinepĭ, холерiчĭ kîndȣ sîntemȣ oamenĭ фъкȣцĭ, шi devenim мелапколiчĭ în бътрînеце; апоĭ ла о бîpstъ foapte înaintatъ, iap din нȣоȣ devenim флегматiчĭ, къчĭ бътрînецеа foapte înaintatъ este a dȣoa копiлърiъ

Църiле кȣ клime moderate, фakȣ oamenĭ кȣ temnерamente moderate; ȣnde клima este estpемъ аколо шi oamenĭ sîntȣ estpемĭ. О царъ каре аре ȣнȣ пъмîntȣ opdinapiȣ шi о клiклimъ аспръ, продȣче oamenĭ аспрĭ шi крȣзĭ, întpепрînzътopĭ шi гata ла орĭ-че лȣптъ, къчĭ еĭ se афлъ totȣ-d'aȣna în лȣптъ кȣ natȣра не каре о бiрȣeskȣ, шi аша лȣпta s'a фъкȣtȣ пentрȣ dinшiĭ о netречере. О кълдȣръ foapte маре прекȣмȣ ȣнȣ фрiгȣ foapte маре, слъбеште мȣлtȣ пе oamenĭ. О кълдȣръ seакъ неkontenitȣ, esчiteazъ (anpinde) sîнцеле ла înчепȣtȣ, апоĭ dȣпъ аchestъ esчitaцie, вine о реакцie ȣnde омȣлȣ este foapte слъбitȣ шi паре къ е паралisatȣ în toate мiшкърiле сале.

Аша dapȣ în ȣрма аchestеĭ релацiȣне foapte întinsъ întpe клima локȣлȣĭ, intpe фiреа sa natȣралъ шi întpe каракtерȣлȣ oamenилорȣ съĭ, о цеаръ алȣ кърiia пъмîntȣ е poditopȣ, а кърia климъ е dȣлче шi фъръ estpeме въътъмътоаре, ва продȣче oamenĭ блinzĭ, капабiлĭ а приiмi оаре каре îmпресiȣнĭ морале шi чiвiлisatpiче de kîtȣ алцĭ попȣлĭ каре iĭ înkonцioаръ, dapȣ нȣ ворȣ фi oamenĭ de резбелȣ, нiчĭ ворȣ авеа каракtере орiцiнале. Цеографiса ȣнеĭ църĭ este екоȣлȣ фiделȣ ал istopiеĭ сале полiтiче шi морале. попȣлiĭ de мȣнцĭ ворȣ фi totȣ-d'aȣna попȣлĭ орiцiналĭ неindenendenцĭ пînъ ла сълбътiчiре, ворȣ пъstра мȣлtȣ timпȣ лiбертatea шi каракtерȣлȣ лорȣ нацiоналȣ, dapȣ ворȣ фi izолацĭ de toatъ лȣмеа, прin ȣрмаре ворȣ îndъръtнiчi în toate рамȣрiле manifestaцiȣнеĭ факȣлtъцелорȣ intелектȣале шi морале але нацiȣнелорȣ чiвiлisate; de ачееа ворȣ ръмînеа totȣ-d'aȣna съpачĭ, нештiiндȣ de лȣksȣ нiчĭ de komфортȣлȣ вieцеĭ. Din kontpa, попȣлiĭ каре шеdȣ în кîmпiĭ шеце, ворȣ фi приimitopĭ d'a deveni нацiȣнĭ чiвiлisate, къчĭ врîndȣ, неврîndȣ ворȣ вeni în kontaktȣ кȣ попȣлiĭ каре iĭ înkonцioаръ, прin ȣрмаре ворȣ intpa în рîȣлȣ кȣргътopȣ, каре kondȣче totȣ ценȣлȣ ȣманȣ пъ калеа neîntoapsъ кътре desволtареа чiвiлizaцiеĭ, indȣstpiеĭ шi артелорȣ, прin ȣрмаре кътре богъцie, лȣksȣ шi плъчерiле вieцеĭ, însъ totȣ dintp'ачеаstъ казъ, ачештiĭ попȣлĭ нȣ ворȣ фi în stape а пъstра мȣлtȣ timпȣ лiбертatea шi indeneнца лорȣ нацiоналъ, къчĭ орĭ къ вор фi бiрȣiцĭ орĭ бiрȣiторĭ, dapȣ нiчĭ odatъ izолацĭ în neȣtpaлitatea лорȣ.

Операцiȣнiле пачiфiче intерnaцiоналъ, (навiгацiȣнеа, воiацiȣрĭ шi комерцȣ) прекȣмȣ шi челе ostiле (резбелȣ, inвasiȣнiле шi мiграцiȣнiле попȣлiлорȣ) аȣ kontpiбȣitȣ мȣлtȣ а stinџе ȣртеле орiцiнале алȣ diфеpiтелорȣ каракtере нацiонале; dapȣ пе de алтъ napte, плȣгȣлȣ шi toate рамȣрiле каре se рапорteазъ ла агрiкȣлtȣръ, ла îмбȣнътъцiреа пъмîntȣлȣĭ фъкîndȣлȣ maĭ komodȣ шi maĭ ospitaбiлȣ пentрȣ лъкȣiторiĭ съĭ ȣманĭ, аȣ kontpiбȣitȣ мȣлtȣ d'a skimба шi климеле пъмîntȣлȣĭ, прin ȣрмаре шi каракtерiле нацiȣнiлорȣ. Ашȣ пȣtea чita aiчĭ о мȣлцime de esemnле афiрматiве ла ideiле ачestеа, întp'алtȣ локȣ вомȣ авеа поате окasiȣне а ворбi maĭ мȣлtȣ despre ачеаsta, însъ мъ воiȣ мърџiнi а помeni нȣмаĭ пȣцiне esemnле. Че а fostȣ Цермаnia în timпȣлȣ лȣĭ Тачitȣ? О пъдȣре imensъ, не ospiталiеръ авîndȣ о климъ de siliriбъ шi лъкȣitъ de oapde d'asemenĭ енерџечĭ, dapȣ крȣзĭ шi варварĭ, еатъ че а devenitȣ фрȣмоаса Цермаnie акȣмȣ кȣ milioaneле sale de локȣitopĭ ашезацĭ în ораше плъкȣte шi бȣкȣрîndȣ-se d'о климъ dȣлче. Stiрпiреа пъдȣрiлорȣ imense, агрiкȣлtȣра шi ашезареа oamenилорȣ aktiвĭ în ачеаstъ napte а пъмîntȣлȣĭ, а skimбatȣ natȣра климеĭ d'аколо шi în ȣрма аchestеĭ шi natȣра локȣiторiлорȣ d'аколо; asemenea esemnлȣ ведемȣ шi în Italia. Кîndȣ Рома а fostȣ domnitoapea лȣмеĭ шi о капiталъ d'о жȣмътate milioнȣ de локȣitopĭ, înkonцiȣратȣ de плаntaцiȣнĭ плъкȣte шi кîмпiĭ кȣлtiвate, клima еĭ а fostȣ сънътоасъ; dapȣ de kîndȣ а devenitȣ ȣнȣ чimitipȣ imensȣ ȣnde s'a înгрoпatȣ toatъ чiвiлizaцiȣнеа antiкъ, шi клима Ромеĭ s'a stpiкatȣ, ȣнȣ аерȣ ръȣ (aria Cateliva) фаче аchestȣ орашȣ (maĭ кȣ seamъ вара) foapte amepinцatȣ de фелȣрimĭ de natimĭ, апоĭ desolaцiȣнеа шi întpistapea каре domneште пе кîмпiĭ împрецiȣрȣлȣ Ромеĭ devenite steapnъ фъръ арборĭ, фъръ фîntînĭ шi desepte, s'a комбiнatȣ шi аерȣлȣĭ, паркъ аерȣл шi toate елементеле шеdȣ аколо плîнгîndȣ пъ mopmîntȣлȣ лȣмеĭ antiче, не лȣîndȣ în seamъ de nimiкȣ (пе aktȣалĭ) desчendente деpadaцĭ

ші de вілĭ каре se плімбъ întpe мормінтеле ероілор антічĭ. Întp'adевъръ омȣлȣ̆ ші пъмінтȣлȣ̆, îndiвidȣлȣ̆ ші ȣніверсȣлȣ̆ sînтȣ̆ tоtȣ̆ d'аȣna în релаціȣnĭ întime, речіпрокъ ȣнȣлȣ̆ кȣ алтȣлȣ̆.— Întp'adевъръ inflȣінціле fisiче ші морале sînтȣ̆ соліdаре, аша dарȣ̆ ші istopia ценȣлȣĭ ȣманȣ̆ не аратъ къ кȣлтȣра în наінтареа sa а ȣрматȣ̆ dрȣмȣлȣ̆ Soарелȣĭ, аdекъ а мерсȣ̆ de ла оріентȣ̆ кътре окчіdентȣ̆. Іатъ къ кіарȣ̆ лȣміна fisікъ ші моралъ se seamънъ кеарȣ̆ ші кȣ моdȣлȣ̆ наінтереĭ лорȣ̆ асȣпра пъмінтȣлȣĭ.

Diферінца клімелорȣ̆ асȣпра deferitелорȣ̆ natime. Este ȣнȣ̆ лȣкрȣ foapte кȣноскȣtȣ tȣtȣлорȣ̆ medічілорȣ̆. Къ ȣнȣ̆ омȣ̆ din Англітера, Церманia ші алте asemenea църĭ норdіче, fiindȣ̆ сȣпȣсȣ̆ ла natima пептȣлȣĭ (oftікъ) гъсеште de мȣлте орĭ în Niца, Venetція ші алте локȣрĭ în dȣлчеа Italia, bindeкаре ші о віацъ лȣнгъ; din контра ȣнȣ̆ омȣ̆ sънътоsȣ̆ мергîndȣ̆ din нȣміtеле църĭ în Italia, este сȣпȣс а сȣкомба ла ніште fрігȣрĭ реле ші tifose каре domneскȣ̆ кîte odатъ аколо în timпȣлȣ̆ вереĭ, ші bindeкареа natȣралъ а ачесторȣ̆ fрігȣрĭ sînтȣ̆ мȣнціĭ Алпі din Елвеція. Копіі кȣ tȣse мъгъреаскъ ръбелъ ші nebindeкабіле, 'шĭ гъсеескȣ̆ bindeкаре кîndȣ̆ skimбъ локȣінца лорȣ̆ kontinentалъ întp'о локȣінцъ марітimъ adекъ не о insȣлъ saȣ̆ ші не църмȣріле мъреĭ; din kontra оаменĭ atакаціĭ de skорбȣtȣ, требȣе съ fȣгъ de клима марітimъ ші съ se ашеазъ ла ȣнȣ̆ локȣ̆ kontinentалȣ̆ denapte de маре.— Ast-felȣ̆, проведінца diвінъ în dреапта sa îmпарціалітate, а îmпърцітȣ̆ dарȣріле еĭ, кȣ toate imперfекціȣніле лорȣ̆ inерente, пеste toate локȣріле пъмінтȣлȣĭ.

Inflȣенца timпȣлȣĭ ші а staціȣneĭ. Inflȣенца timпȣлȣĭ ші а staціȣneĭ (saison) анȣлȣĭ depindȣ̆ de inflȣенцеле klimatiче despre каре амȣ̆ ворbitȣ̆ маĭ sȣсȣ̆; însъ sîntȣ̆ маĭ d'о natȣръ партікȣларъ ші маĭ мърцініtъ; къчĭ doȣе ораше каре amîndoъ se aflъ întp'о царъ ші întp'о климъ, поаte съ fie сȣпȣse ла о маре diferinцъ în прівінца zілелорȣ̆ плоіоаse, кълdȣроаse ші fрігȣроаse каре domneскȣ̆ аколо în diferiteле timпȣрĭ ші staціȣнĭ анȣале. Чіne поаte tъгъdȣі къ кеарȣ̆ ла ноĭ în Романіеа нȣ este о маре diferinцъ în прівінца ачеаsta în Ромъніa маре ші чеа мікъ de ші amîndȣoe sîntȣ̆ пърціле ȣнеĭ църĭ?— De ачееа кȣ dрептȣ̆ кȣвîнтȣ̆ zічеа кеар Іпократе, къ dакъ воімȣ̆ съ stȣdiemȣ̆ inflȣінцеле timпȣлȣĭ ші а staціȣnілорȣ̆ ȣнȣĭ локȣ̆, требȣе съ ле stȣdiemȣ̆ кеарȣ̆ în локȣлȣ̆ ачеsta. Însъ неавîndȣ̆ пînъ акȣмȣ̆ în прівінца ачеаsta резȣлtate statistiче din toate църіле Еȣропеĭ, de ачееа воmȣ̆ пȣне аічĭ резȣлtателе челе маĭ importante ші челе маĭ domnitoаре каре se рапоартъ ла ачеste kestiȣнĭ. Аша dарȣ̆ s'а doвeditȣ̆ къ:

I. Прімъвара мортalitatea întpe оаменĭ este în максемум (чеа маĭ маре) не кîndȣ̆ вара), кîndȣ̆ нȣе вр'о епіdemie) este în мініmȣмȣ̆ (чеа маĭ мікъ).

II. О пресіȣне аерȣлȣĭ преа маре este маĭ вътъмътоаре сънътъцеĭ ші маĭ перікȣлоасъ пентрȣ віацъ, de ачееа ȣнȣ̆ аерȣ̆ ȣскатȣ̆ este маĭ вътъмътoрȣ̆ de кîtȣ̆ ȣнȣ̆ аерȣ̆ ȣmedȣ̆ ші о zі плоіоасъ este неплъкȣtъ dарȣ̆ маĭ сънътоасъ de кîtȣ̆ о zі seaкъ.

III. Ла ȣнȣ̆ аерȣ̆ ȣmedȣ̆ ші fрігȣросȣ̆ (s. e. кîndȣ̆ нінце) мортalitatea е мікъ, не кîndȣ̆ ла ȣнȣ̆ аерȣ̆ ȣскатȣ̆ ші fрігȣ̆ (s. e. ла ȣнȣ̆ церȣ̆ таре ші ȣскатȣ̆) мортalitatea este foapte маре.

IV. Кîndȣ̆ întp'ȣнȣ̆ анȣ̆ вара е foapte кълdȣроасъ ші еарна foapte fрігȣроасъ, atȣнчĭ мортalitatea е foapte маре.

V. De ла doъ-zечĭ de анĭ în sȣсȣ̆, віаца омȣлȣĭ este мȣлтȣ̆ маĭ сȣпȣсъ мортalitъцеĭ іарна de кîtȣ̆ вара. Кȣ кîtȣ̆ омȣлȣ̆ îmбътрîнеште маĭ мȣлтȣ̆, кȣ atîta іарна deвіне челȣ̆ маĭ маре inaмікȣ̆ алȣ̆ съȣ̆.

VI. Іарна морȣ̆ оаменіĭ de inflamaціȣнĭ (flогosis), вара de natimile гаstгiче ші віліоаse; прімъвара seaкъ морȣ̆ оаменіĭ каре sîntȣ̆ atакаціĭ de пептȣ̆, апоĭ toamna natima domnitoаре е tifȣсȣ̆ (лінгоаре).

VII. Прімъвара este inемікȣлȣ̆ бътрîнілорȣ̆ маĭ кȣ seaмъ ла sексȣлȣ̆ femeeскȣ̆. Бабеле требȣе se teaмъ мȣлтȣ̆ de Феврȣаріе ші de Мартіе.

Inflȣенцеле орелорȣ̆ zілеĭ.

Statistiчіĭ s'аȣ̆ окȣпатȣ̆ ші а konstatatȣ̆ каре din ореле zілеĭ ші але nопцеĭ sîntȣ̆ маĭ favoраbіле ші маĭ nefavoраbіле пентрȣ віеаца, ші каре inflȣе маĭ мȣлтȣ̆ асȣпра naштереĭ ші асȣпра морціĭ оаменілорȣ̆, ші іатъ че аȣ̆ гъsitȣ̆.

I. De ла 9 seapa пînъ ла 6 dimineaца naskȣ̆ чеа маĭ маре парте de оаменĭ, din kontpa de ла 6 demineaца пînъ ла 9 seapa naskȣ̆ чеа маĭ мікъ парте dintp'înшiĭ.

II. Чеа маĭ маре парте а оаменілорȣ̆ морȣ̆ de ла miezȣлȣ̆ nопціĭ пînъ ла amiazȣ̆, чеа маĭ мікъ парте морȣ̆ seapa înaintea miezȣлȣĭ nопціĭ.

Tinъpit în Tinографіа Колеціȣлȣĭ Sf. Saba.